

„NOWA PROSTOTA” JAKO PRZEJAW NEOMODERNIZMU WE WSPÓŁCZESNEJ ARCHITEKTURZE KRAJOBRAZU

Alicja Bieske-Matejak

Zakład Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
Wydział Architektury Politechniki Białostockiej

Streszczenie. Modernistyczna wizja architektury funkcjonalnej, często maksymalnie uproszczonej, bez zbędnych ozdobników jest silnie zakorzeniona w tradycji europejskiej i świadomości współczesnych projektantów. Autor prezentuje przykłady współczesnej architektury krajobrazu, dowodząc, że tendencje te są ciągle atrakcyjne dla wielu współczesnych projektantów. W architekturze krajobrazu autorka rozróżnia trzy tendencje: prostotę dzikiej natury jako wzór dla parków i ogrodów, krajobraz rolniczych pól i lasów w miejskich przestrzeniach publicznych, oraz styl miejski inspirowany przez architekturę współczesną w parkach i ogrodach.

Słowa kluczowe: współczesna architektura krajobrazu, architektura ogrodowa, współczesne parki miejskie, nowa prostota

W historii kultury istnieje wiele znaczeń pojęcia modernizmu rozumianego naogół jako zespół nowatorskich zjawisk literacko-artystycznych na przełomie XIX i XX w., jednak trzeba zaznaczyć, że i te ramy czasowe nie są ścisłe. W sztukach plastycznych zalicza się do tego nurtu ogólne zjawiska określane terminem „styl”, „l’art nouveau”, secesja, „modern style”. Jednocześnie „w architekturze odróżnia się modernizm od secesji jako tendencję odchodzenia od historyzmu, poszukiwanie prostoty i dążenie do funkcjonalizmu” [Nowa Encyklopedia Powszechna PWN 1998]. W takim kontekście modernizm zawężony do architektury i urbanistyki również nie jest jednorodny, ale jawi się jako ciąg wielu zdarzeń o bardzo różnorodnych obliczach, często o zabarwieniu narodowym, ale jednocześnie cechuje go poszukiwanie języka ponadnarodowego, globalnego. Wydaje się, że najogólniej modernizm można by określić jako formę wyrażającą nowoczesność będącą odpowiedzią na XX-wieczne przyspieszenie rozwoju społeczeństw, wyzwanie cywilizacyjne wobec palących potrzeb miast przemysłowych.

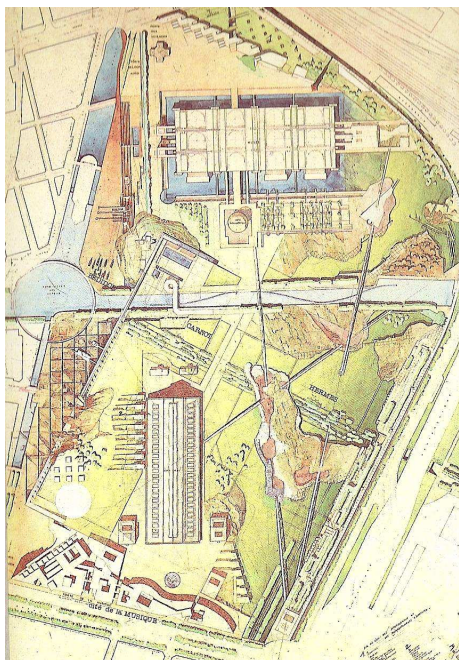
Modernistyczna wizja architektury funkcjonalnej, często maksymalnie uproszczonej, bez zbędnych ozdobników jest silnie zakorzeniona w tradycji europejskiej i świadomości współczesnych projektantów. Nawet w czasach

postmodernistycznej fascynacji bogactwem form, często sięgającej do doświadczeń historyzmu końca XIX w. modernistyczne ideały miały ciągle wiernych zwolenników. Po okresie przesytu formami eklektycznymi lub nawet bezstylowymi końca lat 70. i 80. nastąpił powrót do idei „nowej prostoty”, zasady funkcjonalizmu i czystości architektury z początkiem lat 90. XX w. Wszystkie powyższe tendencje zaznaczyły się również w planistyce i urbanistyce. We współczesnej architekturze krajobrazu dążność do prostoty objawia się w mojej ocenie w trzech aspektach: majestacie dzikiej natury, archetypie pejzażu wiejskiego i miejskim salonie ogrodowym.

MAJESTAT DZIKIEJ NATURY

Projektanci wykorzystujący ten motyw w swoich pracach odwołują się do surowej prostoty krajobrazu naturalnego, który w krajach cywilizowanych praktycznie nie istnieje. Przybliżony obraz pejzażu naturalnego możemy znaleźć jedynie na małych obszarach chronionych parków narodowych i rezerwatów. Cały pozostały krajobraz przyrodniczy ma charakter antropogeniczny, jest dalece przetworzony przez działalność gospodarczą człowieka. Silna tęsknota człowieka współczesnego do natury dzikiej, nieujarzmionej ma charakter liryczny, nieco naiwny ze względu na pominięcie aspektu walki człowieka z naturą i zagrożeń pochodzących od niej, które towarzyszyły człowiekowi od zawsze. Dopiero niedawno człowiek stał się zagrożeniem dla środowiska, a w efekcie dla samego siebie, co niesie konieczność obrony natury przed cywilizacją. Aspekt ten wskazuje na silne powiązania tej postawy w projektowaniu współczesnym z rozwojem ruchu ochrony przyrody, który narodził się w wieku XIX wraz z gwałtownym rozwojem miast przemysłowych, głównie w Ameryce. Cechy takiej fascynacji dziką, surową naturą nosi na przykład Central Park w Nowym Jorku, gdzie potężny drzewostan osadzony w skalistym podłożu przywodzi na myśl majestat naturalnego krajobrazu kontynentu.

Powracając jednak do współczesności pragnę zwrócić uwagę na tendencje w projektowaniu parków miejskich, które zaznaczyły się już w początkach lat 80. XX w. w dorobku koncepcyjnym międzynarodowych konkursów na parki paryskie, choć trzeba zaznaczyć, że postawa ta była wówczas rzadkością wobec zalewu postmodernistycznej ideologii [Bieske-Matejak 2005]. Praca autorstwa M. Corajoud z zespołem na park La Villette (ryc. 1 i 2) nawiązuje do archetypu puszczy, duktów i polan leśnych, a także rozległych przestrzeni tak potrzebnych współczesnemu człowiekowi żyjącemu w coraz wyższym i coraz ciasniejszym mieście. Plan ten zawiera wprawdzie również inne rozwiązania nawiązujące do struktur miejskich, ale są one niezbędne do organizacji 55-hektarowej przestrzeni parku. Zaprojektowanie dużych partii parku poprzez nawiązanie do dzikiej natury jest w tej pracy dominującym zabiegiem formalnym.

Ryc. 1. Park la Villette – plan generalny, praca konkursowa, autor: M. Corajoud; źródło: Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite – wyd. E.P.P.V, Paryż 1984

Fig. 1. Park la Villette – general plan for competition, author: M. Corajoud; source Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite, E.P.P.V, Paris 1984

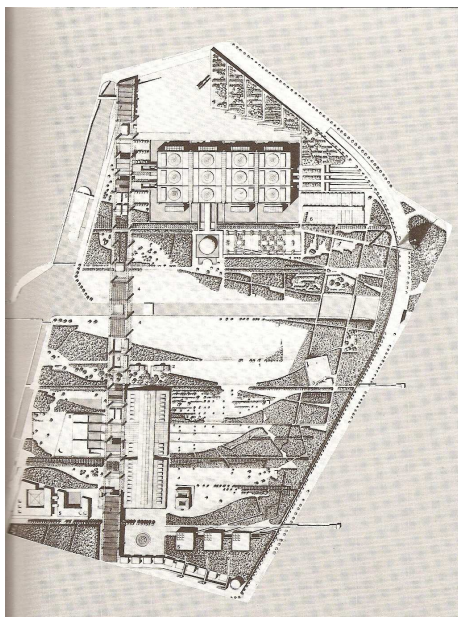

Ryc. 2. Park la Villette – detal krajobrazowy, praca konkursowa, autor: M. Corajoud; źródło: Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite – wyd. E.P.P.V, Paryż 1984

Fig. 2. Park la Villette – autor: M. Corajoud; source Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite, E.P.P.V, Paris 1984

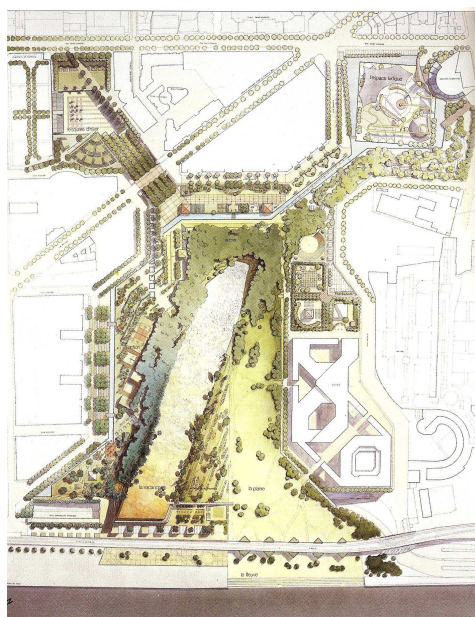
Innym interesującym przykładem jest projekt planu generalnego parku Andre Citroen w Paryżu – praca konkursowa z 1985 r. autorstwa Arche \ Parages, P. Catry, F. Brun (ryc. 4). Dominantą jest tu ogromna skała położona diagonalnie wzdłuż głównego korpusu parku. Utwór ten otoczony zwartymi zadrzewieniami leśnymi oraz inne oszczędne, surowe formy pejzażowe stanowią o oryginalności pracy.

Kolejnym przykładem nawiązującym do nieujarzmionej natury tym razem amazońskiej lub afrykańskiej dżungli, sawanny oraz innych naturalnych środowisk egzotycznych kontynentów jest oddany do użytku w 2006 r. ogród Muzeum Sztuk Pierwszych (Musee de Branly – ryc. 6 i 7) autorstwa Gillesa Clementa, znanego wcześniej z realizacji parku Andre Citroen [Bieske-Matejak 2003] i innych obiektów utrzymanych w stylu miejskim. Organiczne formy ogrodu zupełnie pozbawione jakichkolwiek sztywnych rozwiązań otaczającego miasta są przywołaniem klimatu tropików oraz innych egzotycznych siedlisk i zbiorowisk roślinnych bez kokietowania stylizacją, malowniczością czy też dekoracyjnością.

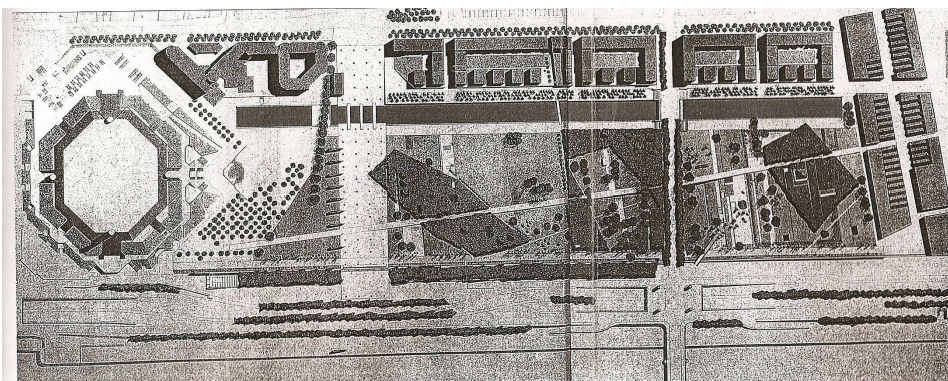
Ryc. 3. Park la Villette – plan generalny, praca konkursowa, autor: G. Vexlard i L. Vacherot; źródło: Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite – wyd. E.P.P.V, Paryż 1984

Fig. 3. Park la Villette – general plan for competition, author: G. Vexlard i L. Vacherot; source Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite, E.P.P.V, Paris 1984

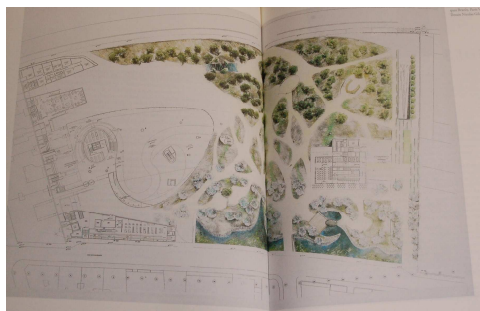
Ryc. 4. Park Andre Citroen – plan generalny, praca konkursowa.; autorstwa Arche \ Parages, P. Catry, F. Brun; źródło: Paris Project nr. 30–31, L’APUR – Pavillon de l’Arsenal, Paryż 1993

Fig. 4. Park Andre Citroen – general plan for competition.; author Arche \ Parages, P. Catry, F. Brun; source: Paris Project nr. 30–31, L’APUR – Pavillon de l’Arsenal, Paryż 1993

Ryc. 5. Park de Bercy – plan generalny, praca konkursowa.; autorstwa ekipy Vacherot – Champentier; źródło: Paris Project nr 30–31, L’APUR – Pavillon de l’Arsenal, Paryż 1993

Fig. 5. Park de Bercy – general plan for competition.; author ekipy Vacherot – Champentier; source: Paris Project no. 30–31, L’APUR – Pavillon de l’Arsenal, Paryż 1993

Ryc. 6. Ogród Muzeum de Branly – plan generalny autorstwa Gilles’a Clement’a; źródło: Clemant G., Jones L., “Une ecologie humaine”, Aubanel2006

Fig. 6. Garden of Museum de Branly – general plan author Gilles’a Clement’a; source: Clemant G., Jones L., “Une ecologie humaine”, Aubanel2006

Ryc. 7. Ogród Muzeum de Branly – widok; źródło: zdjęcie autorki

Fig. 7. Garden Museum de Branly – view; source: author’s own

Jeszcze bardziej lapidarnym rozwiązaniem w swej naturalnej formie jest las sosnowy na dziedzińcu Biblioteki Narodowej w Paryżu autorstwa D. Perraulta, architekta i G. Lauriot-Provost architekta krajobrazu (ryc. 8). Trudno nawet nazwać tę realizację ogrodem, gdyż jest to dosłownie przeniesiony las sosnowy na dziedziniec biblioteki, posadowiony głęboko w strukturze budynku, skąd można go obserwować z wysokości tarasu i okien budynku. Posadowienie to i niemoż-

Ryc. 8. Ogród Biblioteki Narodowej w Paryżu; źródło: zdjęcie autorki

Fig. 8. Garden of National Library in Paris; source: author’s own

Ryc. 9. Teren przy Bibliotece publicznej – Saint Herblain koło Nantes, Francja; źródło: zdjęcie autorki

Fig. 9. Park of Public Library – Saint Herblain, Nantes, France; source: author's own

ność bezpośredniego użytkowania lasu, a jedynie patrzenie na niego dodaje tej realizacji wyjątkowego wyrazu i nasuwa bezpośrednie skojarzenie delikatności przyrody wobec brutalności miasta. Istotnie, chłonność takiego zbiorowiska roślinnego, jakim jest naturalny las sosnowy, wobec dużej liczby użytkowników biblioteki jest niewystarczająca i dlatego las musi pozostawać niedostępny. Sytuacja ta pokazuje w sposób wymowny relacje tzw. dzikiej przyrody i cywilizacji.

ARCHETYP PEJZAŻU WIEJSKIEGO

Ten typ projektowania współczesnej architektury krajobrazu należy rozumieć jako odwołanie się do krajobrazu przyrodniczego obszarów pozamiejskich cytowanych niejako *in crudo* prawie bez przetworzeń, bez zbędnej dekoracyjności w postaci licznych rekwizytów i wyposażenia obecnych w historycznych obiektach. Nurt ten charakteryzuje odejście od tradycyjnego rozumienia malowniczości ogrodów krajobrazowych XVIII i XIX w. na rzecz krajobrazu bliższego rzeczywistemu wyglądowi obszarów wiejskich z jego kulturowymi cechami, jak pejzaż pól uprawnych, lasków śródpolnych, dróg wiejskich, a także zarośli, łąk, pastwisk. Jedyna stylizacja objawia się w stosunkowo rozdrobnionej parcelacji pól uprawnych, co na zachodzie, a i w wielu regionach Polski jest już widokiem nieistniejącym lub zanikającym. W przyrodniczym krajobrazie kulturowym obszarów pozamiejskich, silnie antropogenicznym, co go odróżnia od pejzażu dzikiej przyrody, omawianego wyżej, dominują monokultury, jak to ma miejsce

w przypadku pól uprawnych oraz gospodarki leśnej. Aby uzyskać efekt monokultury, w terenach zieleni i parkach stosuje się w sposób nowatorski niskie trawy pospolite, które tworzą rozległe łąny przypominające pola uprawne.

Takie wykorzystanie traw oparte na idei monokultury daje zdumiewający efekt jednolitych plam i rozległych płaszczyzn, tworzących wrażenie przestrzeni i swobody i odwołujących się do bliskiego nam wszystkim archetypu pejzażu wiejskiego i kultury agrarnej, z której wywodzi się większość mieszkańców miast. Przykładem przytoczonym na rycinie 9 jest otoczenie biblioteki i media-teki osiedlowej w miejscowości Saint Herblain koło Nantes we Francji (1997 r.).

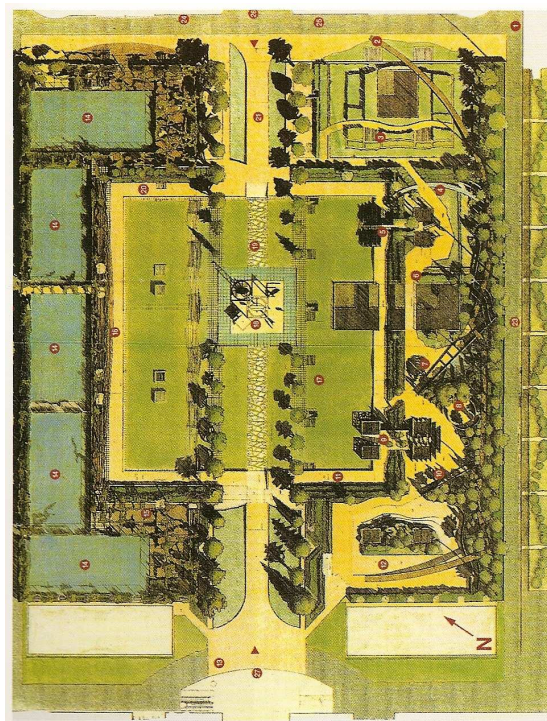
Rozwiązania podobne kielkowały już dużo wcześniej, co można było zaobserwować w niektórych wspomnianych pracach konkursowych na znane parki paryskie w latach 80. I tak drzewiasty park autorstwa francuskich projektantów G. Vexlard’a i L. Vacherot (ryc. 3) charakteryzuje się przeciwstawieniem rozległej przestrzeni otwartej, „pustej” terenom zajęтым przez rodzaj zwartego lasu. Całość zadrzewień ujęta jest w system pasmowy, jednak monotonia pasów urozmaicona jest nieregularną budową form drzewiastych i polan przypominających przecinki leśne i zadrzewienia śródpolne. Formy te są odległe od tradycyjnych, malowniczych ogrodów krajobrazowych, choć nie stronią od wyrazu organicznego.

Podobny efekt, jednak o innej strukturze przestrzennej, możemy obserwować na przykładzie projektu konkursowego z 1987 r. na park de Bercy autorstwa ekipy Vacherot – Champentier (ryc. 5) prezentujący subtelny próbę nowego spojrzenia na krajobraz roślinny miasta, nawiązujący do form leśnych i rolnych pełnych prostoty i piękna.

MIEJSKI SALON OGRODOWY

Określam ten kierunek jako sięganie do rozwiązań wypracowanych w architekturze i urbanistyce, gdzie funkcjonalizm, klarowność rozwiązań przestrzennych, logika przestrzeni mają znaczenie wiodące. Plan ogrodu czy parku naśladuje tu miasto, budynek, zespół urbanistyczny obszaru zabudowanego. Przykładem może tu być plan, a także wyposażenie Ogrodu Atlantyckiego autorstwa F. Brun i M. Pena zlokalizowanego na dachu Dworca Montparnasse (ryc. 10).

Prosta budowa planu ogrodu przypominająca rzut modernistycznego drapacza chmur przywodzi na myśl archetyp idealnego miasta, gdzie centralnie położona trawiasta agora zagospodarowana jest w sposób bardzo oszczędny, a otaczają ją sektorowo rozplanowane ogrody tematyczne i urządzenia sportowe. Również wyposażenie ogrodu (ryc. 11) nawiązujące do stylistyki okrętu tak lubianej chociażby przez polskich architektów lat 30. okresu międzywojnia i kojarzy się z najlepszymi tradycjami modernizmu odwołującym się do ducha cywilizacji, idei miasta – maszyny i języka technologii.

Ryc. 10. Ogród Atlantycki, Paryż – plan generalny; źródło: Cortesi I., “Parcs publics – paysages 1985 – 2000”, Actes Sud I Motta, Arles 2000

Fig. 10. Atlantic Garden, Paris – general plan; source: Cortesi I., “Parcs publics – paysages 1985 – 2000”, Actes Sud I Motta, Arles 2000

Ryc. 11. Ogród Atlantycki, Paryż – widok; źródło: zdjęcie autorki

Fig. 11. Atlantic Garden, Paris – view; source: author's own

Ryc. 12. Plan założenia budynków rządowych – „Band des Bundes” – Berlin

Fig. 12. General plan of government buildings – “Band des Bundes” – Berlin

Innym przykładem niezwykle lapidarnym w swej wymowie plastycznej jest koncepcja założenia pasma budynków rządowych w Berlinie tzw. „Band des Bundes” rozciągające się na obszarze 28 hektarów (ryc. 12), zaprojektowany przez A. Schultes i Ch. Frank. Prezentowany na rycinie 13 fragment założenia jest emanacją prostoty opartej na układzie pasmowym operującym regularnymi sekwencjami trawników posadzek, wodotrysków i szpalerów drzew.

Ryc. 13. Założenie budynków rządowych „Band des Bundes” – Berlin – widok; źródło: zdjęcie autorki

Fig. 13. „Band des Bundes” – Berlin –View; source: author’s own

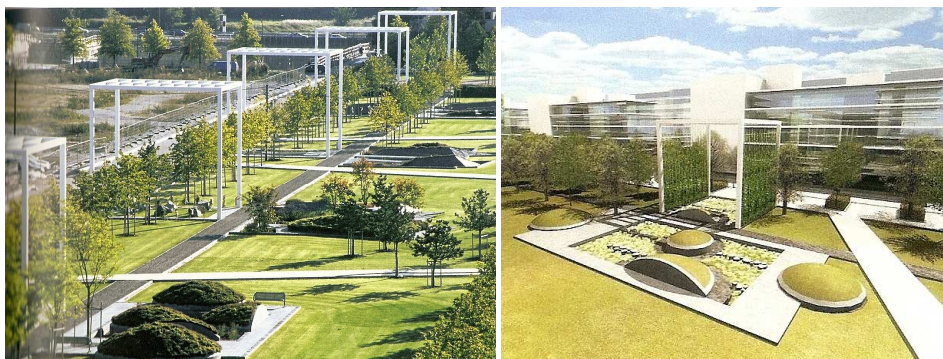
Ryc. 14. Park Andre Citroen – plan generalny, praca konkursowa, autorstwa Provost A., Vigruier P., Jodry F.; źródło: Paris Project nr 30–31, L'APUR – Pavillon de l'Arsenal, Paryż 1993

Fig. 14. Park Andre Citroen – general plan for competition, author Provost A., Vigruier P., Jodry F.; source: Paris Project no. 30–31, L'APUR – Pavillon de l'Arsenal, Paryż 1993

Ryc. 15. Osawao Kentko, Fureai Park, Toyama, Japonia, 1999, autor – Hiroki Hasegawa / Studio on site; źródło: Amidon J., „Radical Landscape – Reinventing Outdoor space”, Thames & Hudson, London 2005

Fig. 15. Osawao Kentko, Fureai Park, Toyama, Japan, 1999, author – Hiroki Hasegawa / Studio on site; source: Amidon J., „Radical Landscape – Reinventing Outdoor space”, Thames & Hudson, London 2005

Odwołując się raz jeszcze do wspomnianych wyżej konkursów paryskich dobrą ilustracją powrotu do ideałów i stylistyki modernizmu w architekturze i urbanistyce jest projekt laureatów A. Provosta i F. Jodry konkursu na park Andre Citroen (ryc. 14). Choć projekt zrealizowany różni się nieco od pracy konkursowej, duch prostoty i miejskości rozwiązań przestrzennych został w tym parku zachowany. Dziś jest to jeden z ważniejszych, nowoczesnych salonów ogrodowych Paryża. Przestrzeń oparta na centralnej, prostokątnej płaszczyźnie trawnika organizuje się tu tak jak przestrzeń otaczającego miasta, będąc jego kontynuacją. Podobnie inny projekt Osawao Kentko, Fureai Park (Toyama, Japonia, 1999), autorstwa Hiroki Hasegawa / Studio on site (ryc. 15) operuje najprostszą formułą prostokątnej siatki zdynamizowanej przez falisty układ architektury i oś diagonalną. Rozwiązanie japońskiego projektanta odnosi się do podstawowego języka znaków przestrzennych używanych w architekturze modernistycznej XX w.

Ryc. 16 i 17. Miasto – ogród Schwabing / Monachium; źródło: Thiel Schroeder, praca zbiorowa dla BDLA, „Event Landscape – Contemporary”, German Landscape Architecture, Birkhauser 2003

Figs. 16 i 17. Garden city – Schwabing / Monachium; source: Thiel Schroeder, „Event Landscape – Contemporary”, German Landscape Architecture, Birkhauser 2003

Ostatni już przykład to miasto – ogród Schwabing / Monachium (ryc. 16, 17) z centralnym układem ogrodowym. Wyposażenie parku, rodzaj bram ogrodowych nawiązuje do najbardziej lapidarnych obiektów modernistycznych. Prosty układ liniowy oparty na systemie siatki z zastosowaniem również osi diagonalnej wpisuje się we współczesną tendencję powrotu prostoty do projektowania przestrzeni miejskiej także tej parkowo-ogrodowej.

PODSUMOWANIE

Opierając się na powyższych przykładach, a także wielu innych, które można by tu przytoczyć, należy stwierdzić, że idea „nowej prostoty” jest ciągle żywa w projektowaniu przestrzeni, a szczególnym jej przejawem są obiekty architektury krajobrazu. Postawa projektantów sięgających do dorobku architektury modernistycznej, rozumianej jako dążność do minimalizmu formy i funkcjonalizmu, kiełkowała już na początku lat 80. XX w., a stała się dość powszechna z początkiem lat 90. Ze względu na specyfikę rozpatrywanych tutaj przestrzeni zbudowanych z tkanki żywej, przyrodniczej pojęcie prostoty ma nieco inny wymiar i przejawia się nieco inaczej niż w obszarach zabudowanych. Stąd decyzja włączenia do tego nurtu obiektów i projektów operujących prostotą krajobrazu przyrodniczego, którą reprezentują dwie pierwsze tendencje opisane powyżej. Jedynie trzeci kierunek, nazwany tutaj „miejskim salonem ogrodowym”, reprezentuje klasyczny język architektury i urbanistyki modernistycznej rozumianej jako uproszczenie i czystość formy oraz funkcjonalizm. Jednakże u podstaw wszystkich przytoczonych przykładów leży ta sama idea „nowej prostoty”, odrzucenie zbędnej dekoracji, stylizacji, a także historycznie rozumianej malowniczości krajobrazu.

PIŚMIENNICTWO

- Amidon J., 2005. *Radical Landscape – Reinventing Outdoor space*, Thames & Hudson, London.
- Barzillay M., Hayward C., Lzmbard – Valentino L. “L’ invantion de parc”, Graphite – wyd. E.P.P.V, Paryż 1984.
- Bieske-Matejak A., 2003. *Forma współczesnych parków Paryża w kontekście tradycji sztuki ogrodowej we Francji*, Z badań Katedry Historii Architektury, 4, Wydz. Arch. Polit. Białost., Białystok.
- Bieske-Matejak A., 2005. *Współczesne tendencje w projektowaniu parków miejskich*, Z badań Katedry Historii Architektury, 5, Wydz. Arch. Polit. Białost., Białystok.
- Clemant G., Jones L., 2006. *Une ecologie humaniste*, Aubanel.
- Cortesi I., 2000. *Parcs publics – paysages 1985–2000*, Actes Sud I Motta, Arles.
- Nowa Encyklopedia Powszechna PWN, Warszawa 1998.
- Schroeder T., 2003, pr. zbior. dla BDLA, “Event Landscape – Contemporary”, German Landscape Architecture, Birkhauser.

NEW SIMPLICITY IN CONTEMPORARY LANDSCAPE ARCHITECTURE AS A RETURN
TO MODERN STYLE

Abstract. Modern style in architecture and urban planning is considered as simplicity and priority of function. Author present several examples of contemporary landscape architecture to prove that these ideas are still very attractive for many contemporary designers. In landscape architecture design author distinguish three tendencies: simplicity of wild nature as a pattern for parks and gardens, agriculture landscape of fields and forest in urban, public spaces, urban style inspired by modern architecture in parks and gardens.

Key words: modern landscape architecture, garden architecture, modern city parks, new simplicity